

Veelzijdige vlieren

‘Den Vlier-boom is wel ongeacht, Maer is nochtans van groote kracht’. Deze dichtregel uit eind 17^e eeuw verwoordt precies hoe belangrijk men vlieren vond in de oude tijd. De bescheiden struik met de wat stakerige uitstraling werd van oudsher veel aangeplant bij huizen, boerenhoeven en buitenplaatsen. Niet zonder reden, een vlier had en heeft ons nog steeds heel veel te bieden.

Verschillende vlieren

De gewone vlier (*Sambucus nigra*) is inheems en een van de meest algemene heesters die ons land kent. Hij is niet erg kieskeurig wat standplaats betreft. De plant voelt zich thuis op zand, klei, natte en droge plekken en zaait zich zelfs uit in knotwilgen of dakgoten. Naast de gewone vlier kom je nog wel eens de kruidvlier (*Sambucus ebulus*) en trosvlier (*Sambucus racemosa*) tegen.

Vlier als nuts- en sierplant

In zijn Cruydtboeck uit 1581 beschrijft Mathias de Lobel de gewone vlier. Hij ziet hem staan *‘omtrent de wateren ende grachten’*. De Lobel beschrijft ook kruidvlier en vlieren met witte bessen. Over

een vlier waarvan het blad *‘cleyne doorsneden hebbende’*, merkt hij op dat deze groeit *‘in de hoven van Nederland’*. We kennen hem als peterselievlier (*Sambucus nigra* ‘*Laciniata*’). Wat later in de tijd, in 1710 schrijft hovenier Johann Herman Knoop over vlieren met *‘gesnippeld’* en geel-bont blad. De Boskoopse kweker Cornelis de Vos beschrijft in 1867 al heel wat meer bladkleuren als goudbont, goudgerand en geelbladig. De zilverbonte vlier beschouwd hij als *‘een der schoonste bonte struiken’*. In de landschappelijk ingerichte tuinen uit die tijd droegen vlieren met verschillende bladkleuren bij aan de compositie van heestergroepen. Vlieren lijken dus in alle tijden een grote rol te hebben gespeeld als nuts- en sierplant.

Een kleine boom

Gewone vlier is eigenlijk een kleine boom. Stam en takken gaan niet heel erg lang mee. Na 10 tot 15 jaar is de boom wel toe aan verjonging en kan in de winter bij de grond worden afgezet. Het volgende jaar verschijnen weer frisse, jonge scheuten. De holle binnenkant van vooral jonge takken is gevuld met wit, zacht merg of pit. In de maan-

Peterselievlier uit het Cruydtboeck van Lobelius (1581)

den juni en juli verschijnen vlakke schermen van witte bloemetjes met die eigenaardige, niet te beschrijven vlierbloesemgeur. Na de bloei vormen zich bessen die bij rijpheid zwart en glanzend zijn. Vlier kan gezaaid worden maar stekken is makkelijker. Een stek neem je in de winter van eenjarig hout.

Echt Judasoor

Bij een oude vlier met veel afstervend en dood hout is de kans groot dat er Echt Judasoor (*Auricularia auricula-judae*) op groeit. Deze

Bijvangst

Bijvangst

Voor het Nationaal Centrum Erfgoedopleidingen (NCE) ontwikkelde Van Donkelaar Groenadvies een opleiding voor professionals in het groen erfgoed. Bij de speurtocht langs specialisten en oude boeken kwam een schat aan informatie te voorschijn. Niet alle 'bijvangst' paste in het lesmateriaal maar is te mooi om te laten liggen.

Tekst en foto's: Deyke en Ruurd van Donkelaar

Zilverbonte vlier in de tuin van het Doktershûs in Stiens

Judasoor

paddenstoel komt vooral veel op vlieren voor. De Lobel beschrijft hem als een 'aenwas' dat veel 'ploijtens ende hollekens heeft, de oore ghelijct is'. Als medicinaal gewas past hij Judasoor toe bij gezwollen 'soo wel van buyten als van binnen'. Een mooi voorbeeld van signatuurleer waarbij het uiterlijk van het gewas werkzaam wordt geacht tegen een kwaal met hetzelfde uiterlijk.

'Papkens ende saucen'

Praktisch alle delen van de vlier werden benut. Knoop schrijft enthousiast: 'Daar is bijna geen Gewas dat zoo nuttig is in alle zyne delen is als de Vlier-boom'. Van de rijpe zwarte bessen worden sappen,

'papkens ende saucen' gemaakt. Knoop beschrijft een 'schoon rood Liquer' van gedroogde vlierbessen met kruidnagel, kaneel en suiker op brandewijn of jenever. Hij bakt ook pannenkoeken met vlierbloesemschermen. Oude, dikke stammen waarbij het witte merg verdwenen is, leverden hard hout zonder splinters op, dat zeer gewild was bij draaiers en plugsnijders. Van de holle, met merg gevulde takken kon je goed proppenschietters en vlierenfluitjes maken.

Ook lijsters en merels weten de bessen te waarderen. De Vos schrijft hierover: 'eene schatbare eigenschap der vlieren is dat zij vele zangvogels aanlokken'. In die tijd hield men

erg van vogels gezien de vele recepten in oude kookboeken. De term 'vinkenbaan' herinnert ons nog aan de vangst van vele vogeltjes.

Een vlier in je eigen tuin

En boom met zoveel goede eigenschappen mag in je tuin niet ontbreken. Er is tegenwoordig ook genoeg keuze in selecties als de donkerbladige 'Black Beauty' of de zuilvormig groeiende 'Thundercloud'. 'Black Lace' is een donkerbladige peter-selievlier. Selecties met veel bessen zijn 'Korsor', 'Donau' of 'Samnor'. Een vlier zorgt ook voor vogels in je tuin, daar kun je alleen maar van genieten!